

VIII. A Szó halála és feltámadása *

A szó, a beszéd annyira hanyatlak, hogy már nem világos a különbség a beszéd és a reakció között – pl. hangok, szavak, sőt mondatok formájában. Közkeletű vélemény, hogy a papagáj beszél; ezzel az erővel a hangszalagra is mondhatnánk, hogy beszél. Figyelmen kívül hagyják, hogy az se számít beszédnek, ha pl. egy idegen nyelv szavait vagy mondatait kívülről megtanulom, anélkül, hogy érteném őket. Hiszen a beszéd azt jelenti, hogy értéssel kísérem, amit mondok, vagy még inkább, hogy „értek” valamit, amit aztán kifejezek szavakban. Ezzel az is világossá válik, hogy milyen ritkán beszélünk igazán. Egészen szigorúan véve csak azt nevezhetjük beszédnek, amikor valami újat mondunk ki, valamit, amit újonnan gondoltunk; mert csak ilyenkor vagyunk teljesen jelen a szavainkban, különben rutinosan használjuk őket.

Azt is gyakran állítják, hogy az állatok beszélnek. De akkor a szélkakas is „beszél”, hiszen „megmondja” a szél irányát és erejét: nem tehet másképp. Az állat sem tehet másképp, nem tudja elhatározni, hogy adjon-e „jelet”, „szóljon-e”, vagy sem, nem tud akaratlagosan hallgatni.

Azt sem szabad elfelejteni, hogy a legmagasabb kategória, a legáltalánosabb fogalom, a *szó*, nem a *dolog*. A „dolog” szó, de a szó nem dolog.

1. A nyelv az őskézdetben

A nyelvet nem az ember hozza létre. Beszéd nélkül nem ember; ahhoz, hogy létrehozzon egy konkrét nyelvet, már rendelkeznie kell valamilyen nyelvvel. A beszéd ebben az értelemben nem feltétlenül valamilyen hallható vagy írásos megnyilatkozás; már a mutató valamire is magába foglalja, hallgatólágon feltételezi az egész nyelvet; ez a mozdulat összekapcsolja azt, hogy; „én”, „te” és „az”. És a kéznek szabadnak kell lennie a mutatóra. Egyetlen állat sem „mutat”. A gyerek a környezetétől tanul beszélni. De nem lehet egy lényt megtanítani beszélni, aki nem hordja magában a beszéd korlátlan képességét. Teljesen elképzelhetetlen, hogy akárcsak egyetlen fogalmat is megtanítsunk egy lénynek, akiben nincs meg rejtetten a beszéd képessége. A gyerek beszédtanulása egészen más, mint amikor egy felnőtt tanul meg egy idegen nyelvet, aki már tud gondolkodni és legalább egy nyelven beszélni. A gyerekeknek nem „fordítunk le” és nem magyarázunk el semmit, se a szavak jelentését, se a nyelvtant. Hiába is magyaráznánk, mert a magyarázat megértéséhez már szüksége lenne gondolkodásra és nyelvre. Arról nem is beszélve, hogy a felnőttek sem tudják elmagyarázni egymásnak a legfontosabb szavak jelentését, mint „és”, „mert”, „igen” stb. A gyerek intuitíve „érti” és „tanulja” meg a szavakat, és rejtélyes módon „fogja fel” a nyelvtant, rejtély a nyelvtudomány számára, mert a gyerek nem tudatosan tanulja a nyelvtant, és viszonylag kevés „adattól” sajátítja el. De ha megtanulta az első nyelvet, akkor ez már letompítja az intuitív képességet.

Az intuitív képesség olyan Énhez tartozik, aki még nem azonosította magát a testi megjelenéssel, és harmadik, néha második személyben beszél a testi megjelenésről. Úgy tűnik, mintha ez a lény differenciálatlanul és általános-emberi módon már előre tudna „beszélni”, egy szavak nélküli nyelven; mert az első nyelvet ugyanolyan könnyen tanulja meg minden gyerek, származástól és nemzetiségtől függetlenül. Az a gügyögő, konkrét szavakba még nem rögzült hangzó-nyelv, amin a gyerek először „beszél”, az ősnelv.

A nyelvtudomány lassan belátja, hogy minden szónyelv mögött ez a közös gügyögő nyelv áll. Ez eredetileg ugyanolyan improvizált volt, mint később az igazi, élő gondolkodás, ami az egész

---

* G. Kühlewind: *A Logosz szolgálja* c. könyvből. A fejezet Böszörményi László fordítása.

emberiség közös nyelve. A különböző, szavakba rögzített nyelvek későbbi, elhalt formák, és az igazán élő, újat létrehozó gondolkodásnak nehezebbre esik, hogy ezekben a nehézkes formákban kifejezze magát. Az ősnyelv áthallatszája tette lehetővé, hogy régen tolmács nélkül is megértették egymást különböző nyelveket beszélő emberek. Nagy Sándor aligha vitt magával tolmácsokat távoli portyázásaira, minden, előre nem is tudható nyelvhez. Az improvizált gügyögő ősnyelv ilyen áthallatszája és értése a csodálatos pünkösdi történet, ahogy az Apostolok Cselekedeteiben olvashatjuk.

Ahogy kezdetben a gyerek nem tud rálátni a nyelvre, mint jelenségre, úgy a korai emberiség sem tudott. A nyelvet csak a gondolkodás „észleli”, miután függetlenedett tőle. A gyerek a nyelvtől tanul gondolkodni, és a függetlenedés csak ezután történhet meg. Hasonlóképpen az emberiség is a nyelvtől tanult meg gondolkodni. A kiválasztottak csak lassan pillantják meg idővel azt az isteni lényt, akitől az Istentől született ember megkapta Istentől született nyelvét, és akit később Logosznak neveztek.

Beszélni csak Én-lény tud. De a beszédhez egy Te is tartozik: nélküled nem beszélnek. A Logosz az isteni második személy. A Szó az Én és a Te között feszül ki közvetlenül és jelenlétben. Én és Te is a Szó által lesz – mint minden. A harmadik személy – ő – nem kell, hogy jelen legyen, és „arról” (valami dologról) csak a beszélő tudat későbbi szakaszában esik először szó. Mivel az „arról” való beszéd nem idézi fel a jelent, hajlama van rá, hogy a múltra vonatkozzék. Ha harmadik személyben beszélünk – „ez és ez történt, így és így áll a helyzet...” –, akkor a beszélő hajlamos rá, hogy elfelejtse önmagát, a beszédet, a Logoszt és Téged is, akihez végső soron beszél. Ha „nyilatkozunk” valamiről, könnyen elfelejtjük, hogy ahhoz is hozzátartozik, hogy „én mondom neked vagy nektek”, és a másik személy vagy személyek és a Logosz jelenléte.

2. A Szó haldoklása

A nyelv, a beszéd képessége individualitás előtti, és ezért lehet egy egész embercsoport közkinccse. A gondolkodás, az emberiség nyelve, viszont az egész emberiség közkinccse. A gyerek előbb tanul meg beszélni, mielőtt egyéniséggé válna, és éppen a nyelv és a belőle származó gondolkodás teszi egyéniséggé. A gyereknél, akárcsak a korai emberiségnél, a nyelv szellemi természetéből ered, mint szellemi lények tudatébresztő ajándéka. Először nem tartozik az emberhez – ez így van az összes ajándékba kapott képességgel. A beszédtanulás jelensége fényt vethet az emberek és istenek legmélyebb titkaira. Meg kell kérdeznünk magunktól: *ki* tanul beszélni? *Kitől* tanult az emberiség beszélni? A nyelv nem velünk született – különben állati képesség lenne –, de nem is kinyilatkoztatás; mert ahhoz meg kellett volna érteni, tehát már rendelkezni kellett volna a „nyelvi tehetséggel”. Ki sem találhatta az ember, mert ahhoz már kellene egy előző nyelv, arról nem is beszélve, hogy a *többiek* hogy érthettek volna meg egy ilyen kitalált nyelvet, ha nem beszéltek már addig is?

A beszédtanulás során a gyereken szónyelvvé alakul át a hangzónyelv, többé-kevésbé rögzített jelentésű szavakkal. Ezzel elkezdődik a szó haldoklása az emberben, a világban. A természet beszéde elnémul az ember számára. A dolgok korábban „kimondták” lényüket; ezért a *megszólított* a természetben lények sokaságát látta, akik mögött a Logosz állt, mint a nyelv forrása: szétválaszthatatlanul összekapcsolódott az észleléssel az, amit mi ma az észleléstől elszakadva ismerünk, mint a dolgok fogalma, gondolata.

Ahhoz, hogy az egykor magával hozott ajándékok az ember tulajdonába menjenek át, el kell veszíteniük saját életüket, hogy az ember újra, új élettel töltsen ki és így *saját* képességeivé

tegye őket. Így ez a sorsa a szónak is ebben a világban, ami még az ő birodalma. Ez a világ a halál világa: a múlté, a godoltté, az észleltté; mert a gondolkodást és az észlelést nem éljük át jelen-idejű *folyamatként*. Ez múlt világgá, halott világgá teszi a világot, amiben az ember kibontakoztathatja szabadságát, saját teremtését. Ez a teremtés hetedik napja, amin az istenség befejezi a teremtést, visszavonul tőle, hogy szabad teret hagyjon az embernek. A hetedik nap legvégén élünk; elfogynak a Föld adományai, maguk a képességek, az intuíciók forrásai is elapadnak. A gondolkodás paradox öntagadásában a kiszámítható szó válik a törekvés célpontjává; mindent definiálni akarnak, minden szót jelentését rögzíteni akarják – és közben nem teszik fel a kérdést: minek a jele a szó? Ezzel kizárják új fogalmak, új gondolatok születését. Mert az ember ugyan a nyelv által tanult meg gondolkodni. Gondolkodás és beszéd egykor egy volt, és a kisgyereknél ma is az. De aztán a gondolkodás elvált a nyelvtől; utóbbi a gondolkodás ruhájává, megjelenési formájává vált, és ma minden új, vagyis igazi gondolkodás szavak nélkül történik. Eleve téves a nyelvtudósok kérdése, hogy hogyan lehet véges számú jellel – mármint a szavakkal – végtelen sok jelentést létrehozni, mert a szavak jelentése nem rögzített. A szó leple mögé rejtve *él* a fogalmiság a gondolkodásban, és újat tud létrehozni ebből az életből; az egyes szavak jelentése legtöbbször csak a mondatban elfoglalt szerepükben világosodik meg.

Ha az ember nem veszi észre saját szellemi lényét, akkor a szó ellene tanúskodik benne. Azt mondhatja, hogy a nyelv konvenció, mintha egy konvencióban való megállapodáshoz nem lenne már szükség nyelvre. Azt mondják: „a gondolkodás nem más, mint...” és rámutatnak valamire, ami nem-gondolkodás, és közben nem veszik észre, hogy ezt az állítást is maga a gondolkodás teszi. „Az én nem más, mint...” – és ezzel az én rámutat valamire, ami nem-én. Máig megoldatlan ősi paradoxon, hogy az ember azt tudja mondani: „hazudok”; mert még mindig nincs meg benne a Logosz logikája; csak egy ellentmondásmentes, önmagában konzisztens logika felismert törvényei tennének lehetetlenné egy ilyen paradox állítást. Ma a szó a gondolkodásban *él*: „A bolygó szelleme, aki a világ lényé és lényege, most a gondolkodásban inkarnálódott.”¹⁶

Az emberiség arra törekszik, hogy megölje a gondolkodást, mechanizmussá tegye, és ezzel másodszer is, a szellemi élet területén is a holt elemhez szögezze.

3. A Szó igazi feltámadása

A vezető személyiségek – a valódiak, nem a látszat szerintiek, vagyis a kiválasztottak – minden időben tudtak a Logosz-lényről a misztériumokból, a misztériumokon belül. A kereszténység óta a Logosz minden emberben megtalálható, hétköznapi tudatában és mögötte, az élő, jelenléti gondolkodás területén – gömb-terében –: a titok, a misztérium kilépett a rejtetlenség, az aletheia területére. Az ember rá tud látni a tudatára, meg tudja találni benne a gondolatot, és ez a tapasztalás elvezetheti a tapasztalóhoz, ahhoz, aki tapasztal benne, aki – eltérően a gondolttól – nem a múlthoz tartozik. Nem a halott, múlt tudatban lehet megtalálni a Logoszt, hanem az élőben, amelyik a múlt tudatot táplálja, ahonnan ered: ott él a Logosz. Az ember ma tapasztalni tudja a gondolkodás mozgását, ha tényleg befelé néz, a Logosz mozgására önmagában. Korábban erre csak kivételes egyének voltak képesek, mint például Buddha, különben a befelé forduló ember démonokat látott – a lélek lényeit. És csak ezeket látja a mai pszichológia is, ami egyébként valójában nem is *befelé* néz, hanem arra, amit nehézség nélkül lehet látni, amikor már *kívül* van, az éppen történő látáson és gondolkodáson kívül. Akár egy másik ember, akár a saját – már elmúlt – lelki jelenségeiről legyen is szó, az éppen megfigyelő alany, az alany jelen idejű lelki tevékenysége figyelmen kívül marad, és ezért a pszichológia a múltat látja:

komplexusokat, tényeket, archetípusokat – csak a megismerés mozgását nem, ami által ezeket a jelenségeket észleli.

Ma mindenki megfigyelheti, hogy a Logosz működik a tudatban, vagy legalább dialektikus módon megragadhatja a Logosz ideáját, mint a kimondott szótól független gondolkodás közös, minden emberben működő „hogyanját”, a gondolkodást irányító evidenciát, amire a gondolkodás támaszkodik, hivatkozik, még akkor is, ha tagadja. Ennek a fogalomnak a megalkotásában olyan erő lakik, ami átvilágítja önmagát és továbbvezeti az embert, új ideákhoz és új élmények magaslataira. Ez a legmagasabb és legtisztább idea, a szellem tevékenységre mutat, önmagára mutat.

Az intellektus nagyon is képes rá, hogy észrevegye a tudatot és a tudati problémákat, és ezt meg is teszi, csak éppen saját aktuális tevékenységét nem veszi közben észre, megfelelnek önmagáról. Szellemi tevékenysége eredményeivel tölti el magát: dolgokkal, tényekkel, absztrakciókkal, mint anyag, szellem, idea – mindezt csak mint gondolat látja. De legalább *következtethetne* egy értő, fogalom-előtti, szavak nélküli, intuitív cselekvésre, aminek eredményeképpen megjelenik a tudat összes tartalma – „az egész világ”. Ma a Logosz-tevékenység megpillantása a tudat *életében* a híd a szellemi világhoz, tapasztalásához. Minden egyéb „észlelés” elkerülné a Logoszt, kívül maradna rajta, „valami” lenne, anélkül, ami „azzá” teszi, a Logosz nélkül, vagyis a szellem nélkül. Ezért kezdődik Rudolf Steiner szellemtudománya azzal, hogy a jelenléti-élő gondolkodásra irányítja a figyelmet. A megfigyelő először a folyékony értés elhalását látja a tudatban: a Logosz halálát. A szónak, mint ajándéknak, mint adott képességnek csökkennie kell és meg kell halnia ahhoz, hogy az ember túlnőhessen az Isten gyermeke állapotán, hogy teremtő Logosz-lénnyé válhasson*.

Az elképzelés, hogy lehetséges lenne kinyilatkoztatás, anélkül, hogy egyszersmind megismerés lenne, azt mutatja, hogy a Logosz ideája elveszett; eszerint az elképzelés szerint a kinyilatkozás megértéséhez nem ugyanarra a Logosz erőre lenne szükség, mint *megjelenéséhez*. De az intellektus átalakulhat az önmaga ellen tanúskodó szellemből azzá, aki önmagáról, élő lényéről tanúskodik, azáltal, hogy saját halott lényének szemléletében feltámad és tanúsága „igazzá” válik*.

A feltámadás a gondolkodás feltámadásával kezdődik. Nagyszabású támadás van folyamatban ez ellen, ami a gondolkodás lehető legteljesebb mechanizálásában áll, a fogalmak rögzítésében, olyan tudományelméletek létrehozásában, amelyek szerkezetükben arra építenek, hogy az ember szellemi életében nem lépnek már fel új fogalmak, új ideák. És valóban, nem is fog jönni semmi igazán új, ha az ember csak „vár” a feltámadásra, ha csak „regisztrálni” szeretné, ha nem akarja minden ízében. Csak akaratának öskezdetében lehetséges a feltámadás. A feltámadás nem tény. Az egész kereszténység sem az, történetileg nem bizonyítható. Akarat kérdése.

Korábban hit kérdése volt: egy világos érző megismerése. Tertullianusnak igaza volt: az észnek, a múlt tudatnak a kereszténység érthetetlen, bolondság az emberek előtt, ahogy Pál kifejezi magát⁺, de éppen ezért lehet a hitben magasabb realitás. Az őskeresztények *akaró megismerése*, hite abban, ami az észnek bolondság, világ-realitássá tette a kereszténységet. Hitük teremtés volt a semmiből – önmagát teremtette; megismerés volt, ami megteremtette az igazságot..

---

* Vö. G. Kühlewind: *A Logosz észrevétele* c. könyvében a Keresztelő Jánosról szóló részekkel.

* Vö. *János* 19, 25: „És aki látta, bizonyoságot tett, és igaz az ő tanúbizonyosága; és az tudja, hogy ő igazat mond, hogy ti is higgyetek.”

+ Vö. pl. *Pál*: 1. Kor. 1, 18: „Mert a keresztéről való beszéd bolondság ugyan azoknak, akik elvesznek; de nekünk, kik megtartatunk, Istennek ereje.”

Nyilvánvalóan mit sem érne, ha egyértelmű, részletes tudósításokat találnának a 33-ik év eseményeiről Palesztinában. A mennyek országának lehetősége bennünk van, és abban áll, hogy meg tudjuk ismerni a szó igazságát, és a szót igazsággá, a szeretet kifejeződésévé tudjuk tenni, nemcsak információk hordozójává. Az ember „nem szuggeráltathatja magának tovább, hogy miben higgyen; hanem tevékenyen *dolgoznia* kellene rajta.”¹⁷

Aki Krisztus születésének képére néz, nem felejtethi el, hogy ő az, aki látja. A kép a néző számára válik valósággá; a látásban átéli saját igazi szellemi lényének születését, a testi és lelki születés utáni harmadik születést.

Aki a keresztre néz a halott Logosz-hordozóval, nem felejtethi el, hogy ő, aki látja, él. A látásban legyőzi önmagában azt, aki halandó. Az igazi beszélő az emberben – aki kezdettől fogva „beszélni” tud, akinek az anyanyelv megtanulása csak az öntudatra ébredéshez szolgál – halhatatlan, „élet van benne”, amennyiben Logosz van benne, vagyis amennyiben meglátja a Logoszt.

R. Steiner szellemtudománya mindenekelőtt olyan szellemi mozdulatokat tanít az embernek, amik segítségével eljuthat halott gondolatai élő forrásának tapasztalására: ez a meditáció. Ezzel az új szellemi szolgálattal a mai ember elnyerheti és is kellene, hogy nyerje azt, ami nem lehetséges számára „természetes”, útravalóként adott intuíciók útján. A meditáció segítségével egyre mélyebben értheti meg a világot és önmagát; és az értés egyre közelebb viszi a világ és önmaga lényegéhez: a Szóhoz. Az élő, a tartósan intuitív, az intuícióban otthonos gondolkodás segítségével feltámadhat a külsődleges, héjszerű, kimondott szó. A gondolkodást a nyelv szülte az emberben; most visszavárja életét gyermekétől. Nem a szavak – a hangzó kombinációk – fognak eltűnni, nem fogunk visszatérni a hangzóbeszédhez; de a szavak élő és változó elem hordozói lesznek, nem rögzített jelentések jelei. Arra fognak szolgálni, hogy megidézzék a tér és idő világában a jelenidejűséget, helyreállítsák az életet, amiből kihullott a tér és az idő részlegessége. A szó valósága közted és köztem lebeg; ez az a valóság ami valóban össze tudja kötni az embereket. A Logosz kapcsolja össze az embereket emberiséggé. Ha hozzád beszélek, nincs szükség bizonyítékra; a beszéd maga tanúskodik jelenlétemről, jelenlétedről és önmagáról. Végső soron minden bizonyíték ezen a három elemen nyugszik: én, te és a szó. Mert ahol ketten vagy hárman összegyűlnek a Szóhoz, ott felvirágozik közöttük a Szó* – minden egyes résztvevő lelkének közepén is –, és ez az a beszélgetés, ami üdítőbb a fénynél⁺.

Ráébredni a Szó forrására: Ex Deo nascimur.

Ráébredni a Szó elhalására: In Christo morimur.

Ráébredni a fenti tapasztalások Tapasztalójára: Per Spiritum Sanctum reviviscimus*.

---

¹⁶ Rudolf Steiner: „Die Grundelemente der Esoterik”, Bibl. Nr. 93a, GA 1972, S. 127.

¹⁷ Rudolf Steiner: „Geschichtliche Symptomatologie”, Bibl. Nr. 185. Vortrag Dornach 19.10.1918

---

* *Máté*, 18,20 *Károli* fordításában; „Mert ahol ketten vagy hárman egybegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük.”

⁺ Utalás *Goethe: A Zöld Kígyó és a Szép Liliom* c. meséjére.

• Istentől születünk, Krisztusban meghalunk, a Szent Szellemben feltámadunk.